

DANSK SØFARTSHISTORIE FRA ET NUMISNAUTISK SYNSPUNKT

Af

WOLF MUELLER-REICHAU

På Handels- og Søfartsmuseets særudstilling „Maritime Hobbies“ 1975 vistes en del danske og udenlandske mønter, medaljer og pengesedler med skibsmotiver. Blandt museumsgæsterne var en tysk mønthistoriker, der lod sig inspirere af udstillingen til ud fra egne studier at skrive den følgende artikel. Han har i flere år udgivet det numisnautiske tidsskrift „Flaschenpost“ og har forfattet en håndbog i dette emne. Numisnautik definerer han som en særlig gren af den maritime historieforskning bestående af samling, beskrivelse, tydning og ordning af mønter og medaljer med maritime motiver.

I ALVERDENS søfartsmuseer samles og udstilles originale ting vedrørende skibe, skibsbygning og skibsudrustning. Men ud over disse er der talrige andre genstande, specielt af kunstnerisk og kunsthistorisk art, der giver oplysninger om maritime emner. I tidens løb har man malet billeder, bygget modeller og skrevet bøger for at belyse historiske facts og på den måde videregive dem til efterverdenen. På samme måde er der fra antikens dage indtil nu blevet præget mønter og medaljer, som i det hårde metal har forevigt hændelser inden for søfartshistorien. Disse i lang tid oversete maritime vidnesbyrd er i vore dage mere og mere kommet i søgelyset. Mange søfartsmuseer, f.eks. de i Greenwich og Haifa, har indrettet mønt- og medaljekabinetter, og talrige møntsamlere verden over har kastet sig over *numisnautikken* som et attraktivt emne for samlervirksomhed.

Da jeg fornylig tog mig for at gøre status over vor viden på dette felt i min bog „Naves in nummis. Handbuch der Numisnautik“ (privattryk, Laboe 1974), blev jeg noget overrasket, da det viste sig, at der tilkom Danmark et helt kapitel i bogen. Som sammenligning kan jeg nævne, at en søfarende nation som Norge så sent som i 1975 for første gang i sin mønthistorie udsendte en mønt med et maritimt motiv, nemlig 5-kronen i anledning af 150 års jubilæet for udvandringen til USA under Cleng Peerson på „Restaurationen“, mens der fra dansk område

foreligger mere end 40 forskellige møntprægninger med relation til søfart (jfr. listen sidst i denne artikel). Det er om disse mønter, jeg her skal fortælle.

Først må jeg dog forudskikke en kort bemærkning om medaljer. Der findes talrige sådanne slået i anledning af begivenheder inden for dansk maritimhistorie, f.eks. over Niels Juel og slaget i Køge Bugt, over kurfyrstinde Anna Sophie af Sachsens rejse til København, over fabrikmester Henrik Gerner (jfr. museets årbog 1974, 125) o.fl. Da jeg ikke er ekspert i dansk historie, må jeg lade alle disse medaljer ligge og overlade beskrivelsen af dem til danske kolleger. Derimod kan jeg forsøge at bringe de foreliggende mønter (d.v.s. betalingsmidler) i forbindelse med den danske historie, så vidt jeg er fortrolig med den.

De ældste kendte eksempler på skibsmønter fra dansk område stammer fra Hedeby, den gamle handelsplads ved Slien, omsluttet af Dannevirkes halvkredsvold. Selv om det er usikkert, om de bevarede mønter, som for største delen er fundet i Birka i Sverige, stammer fra Hedeby danske tid, skal de omtales her. Der findes to grundtyper for disse denarer, som blev præget i Hedeby formentlig med den frisiske Dorestad-denaar som forbillede.

Fig. 1. Denarer fra Hedeby (800–900-årene), med afbildninger af langskibe fra vikingetiden.

Denarii from Hedeby on the Schlei, 9–10th century, depicting Viking longships.

Den første type (fig. 1) viser samtidige afbildninger af vikingernes langskibe, således som vi kender dem fra arkæologiske fund. Tegningerne på disse denarer spænder lige fra den rå skitse til den nøjagtigt tegnede fremstilling. Man ser den lange, lige køl og de svungne stævne, ligesom skrogets klinkbygning er antydnet.

Den anden type (fig. 2) forestiller koggen, således som den blev brugt af friserne på deres handelsfarter til Østersøen, med flad bund og stejle, lige stævne, forgængeren for hansestædernes fartøjer.

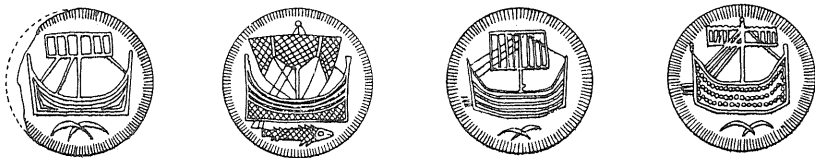

Fig. 2. Denarer fra Hedeby (800–900-årene), med afbildninger af frisiske kogger.

Denarii from Hedeby, 9–10th century, depicting Frisian cogs.

Hedeby-denarerne giver således samtidige illustrationer af de forskellige fartøjstyper som befo'r de danske farvande i 800–900-årene. Mærkeligt nok skulle der forløbe over 600 år, før Danmarks tilknytning til søfarten atter skulle give sig udtryk i maritim møntprægning. Det skete, da Danmark kom med i kolonitidens verdensomspændende søfart. 1616 grundlagdes det Danske Ostindiske Kompagni, som erhvervede besiddelsen Trankebar på Indiens sydøstkyst, og under Frederik III blev Danmark engageret i handelen på Vestindien. 1652 udgik det første skib til Vestindien, og 1653 fik det første, private vestindiske kompagni tilladelse til at bringe kolonialvarer fra bl.a. St. Christopher og Martinique til landet. I de følgende år kom der ofte tobaks- og sukkerladninger til København.

Fig. 3. Dobbeltdukater fra Frederik III's tid med fremstilling af orlogs- eller kompagniskibe. Dateret 1657, 1666 og 1667.

Double-ducats from the reign of Frederik III with pictures of warships or companyships. Dated 1657, 1666 and 1667.

Betydningen af denne handel gav sig udtryk i udmøntningen af en række dobbeltdukater (fig. 3), som Frederik III lod præge i tiden 1657–67. På dem symboliserer et stort, tremastet fartøj handelsvejen til Vestindien. Om skibet er anbragt ordet *tandem* (= endelig). Fra først

af var omskriften omkring afbildningen af skibet forbeholdt kongens titler, men fra omkring 1664 blev den ændret til hans valgsprog DOMINUS PROVIDEBIT (Gud er min forsorg). Den sidste dobbeltdukat i rækken (1667) viser en ny skibsfremstilling, større og prægtigere i barokkens stil. Det er vanskeligt at afgøre, om disse skibe forestiller orlogs- eller kompagniskibe; de er tydeligt nok armerede med kanoner.

Under Christian V blev et nyt Vestindisk Kompagni oprettet. På basis af kgl. oktroj af 11. marts 1671 tog det St. Thomas og omliggende, ubeboede småøer i besiddelse. Da man kun kunne drive kolonier i Vestindien, hvis man havde mulighed for at få tilførsel af slaver fra Vestafrika, havde Danmark erhvervet støttepunkter på Guinea-kysten og byggede dér flere forter. Hovedfortet Christiansborg ligger stadig velbevaret i Ghanas hovedstad Accra. Det første slaveskib udlossede sin bedrøvelige last fra Dansk Guinea på St. Thomas i 1673. Kompagniet kaldtes nu det Vestindisk-guineiske Kompagni.

I den kommende tid satte denne udvikling sit præg på udmøntningen. I 1688 blev fortet Christiansborg for første gang afbildet på 4-, 2- og 1-dukater.

Fig. 4. Dukat fra 1699 med afbildning af et slaveskib på reden ud for Christiansborg, Guldkysten.

Ducat from 1699 showing a slave ship in the roads of the main Danish fortress of Christiansborg on the Gold Coast.

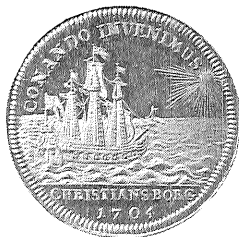

Fig. 5. Fem-dukat 1704 med afbildning af et slaveskib og indskriften CHRISTIANS BORG

5-ducat, 1704, with a slave ship and the inscription CHRISTIANS BORG.

I sit sidste regeringsår, 1699, lod Christian V ligeledes præge en dukat med afbildning af et skib på reden ud for Christiansborg (fig. 4).

Frederik IV fortsatte med at udsende mønter med motiver fra kolonifarten. Ved siden af dukater med afbildning af Christiansborg uden skib kom i 1701 en dukat med et skib på reden ud for fortet og i 1704 en femdukat med et skib i rum sø (fig. 5). Navnet Christiansborg på mønten viser, at det drejer sig om et slaveskib.

Fig. 6. Dobbeltdukat 1708 for det Dansk-Vestindiske Kompagni.

Double-ducat from 1708, minted for the Danish West India Company.

En dobbeltdukat fra 1708 (fig. 6) viser for første gang indskriften SOC.IND.OCC. (Societas Indiae Occidentalis), hvilket vil sige, at den var slået specielt for det vestindiske kompagni.

Fig. 7. XII skilling dansk 1740 FOR DE DANSK AMERIC. INSULER.

XII-skilling Danish, 1740, minted "for the Danish-American Islands".

Under Christian VI blev der i 1740 præget en officiel mønt FOR DE DANSK AMERIC. INSULER, en XII-skilling i sølv, visende et svært fartøj, formodentlig et kompagniskib (fig. 7).

Det vigtigste produkt fra Dansk Vestindien var sukkeret, som for den danske handel blev eksportartikel nr. 1. Betydningen af den fordelagtige kolonialhandel genspejles i mønterne fra Frederik V's tid.

1748 udsendtes atter en XII-skilling med afbildningen af et fartøj, hvis flag og vimpler viser en anden stilling end den sædvanlige (fig. 8).

En anden nominal (dvs. mønt med pålydende værdi) i samme værdi og fra samme år (med kongemonogram i stedet for portræt på aversen) viser, at man atter var gået tilbage til den ellers brugelige flagstilling. I 1763 udsendtes en ny nominal med værdiangivelsen XXIII SKILL(ING) DANSKE AMERIKANSK M(ØNT) (fig. 8).

Fig. 8. Sølvmønter for Dansk Vestindien under Frederik V: XII skilling 1748 og XXIII skilling 1763.

Silvercoins for the Danish West Indies during the reign of Frederik V: XII-shilling, 1748, and XXIII-shilling, 1763.

Desuden lod Frederik V til brug i hjemlandet slå flere mønter af guld af forskellig herkomst. Fra Dansk Guinea fik man ikke blot slaver, men også guld (jfr. betegnelsen Guldkysten), og dukater fremstillet af dette guld viste igen et fartøj på reden ud for Christiansborg med omskriften FRA CHRISTIANSBORG, der tydeligt angiver, hvor guldets stammede fra (fig. 9 a). Enkle skibsdukater fra tiden 1753–56 slået af guld fra egen beholdning viste et fartøj uden speciel betegnelse (fig. 9 c). Og for første og eneste gang gav den asiatiske handel sig udtryk i udmøntningen, idet en dukat fra 1746 med afbildning af en antik pragtgalej bar indskriften

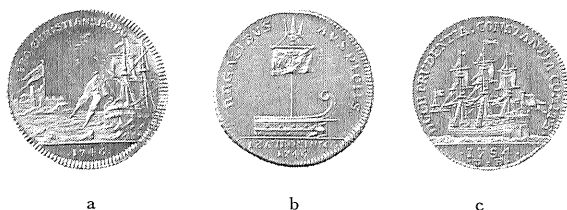

Fig. 9. Danske dukater fra Frederik V's tid slået i guld: a) fra Guinea (1746), b) fra Kina (1746) og c) af egen beholdning (1754).

Danish ducats from the reign of Frederik V, minted of gold: a) from Guinea, 1746, b) from China, 1746, and c) from own stock, 1754.

EX AURO SINICO (af kinesisk guld). På banneret læses KODAC (Kgl. dansk asiatisk Compagni) (fig. 9 b).

Christian VII indførte i Vestindien den nye nominal på VI skilling, således at serien med skibsmønter i 1767 bestod af VI-, XII- og XXIIII-skillingen (fig. 10).

Fig. 10. XXIIII-skilling (1767) i den sidste vestindiske møntserie med skillingsværdier.

XXIIII-skilling, 1767, from the last Danish West Indian set of coins with shilling denominations.

I næsten et helt århundrede derefter anvendte man ikke længere skibsfremstillinger på vestindiske mønter. I 1849 blev den vestindiske valuta under Frederik VII omstillet fra dansk til amerikansk møntfod. De første år var omstemplede USA-mønter i omløb, men i 1859 blev der igen udsendt egne mønter i kolonien.

Fig. 11. 20-cent (1859) i den første vestindiske møntserie i dollarmøntfod.

20-cent, 1859, from the first Danish West Indian set in dollar denomination.

I denne nye møntserie fik nominalerne på 5- og 20-cents atter afbildninger af en skibstype (fig. 11), nemlig en bark fra samtiden, som sejlede så tæt op mod vinden, at flagene igen viste agterud (jfr. fig. 8).

I Christian IX's regeringstid fortsatte denne møntserie uændret, bortset fra at hans portræt kom på aversen.

Fig. 12. 50 francs/10 daler (1904) i handels-guldmonterien for Vestindien under Christian IX.

50 francs/10 dollars, 1904, of the set of gold trade coins for the Danish West Indies during the reign of Christian IX.

I 1904 blev der desuden præget 20- og 50-francstykker (værdi henholdsvis 4 og 10 daler) som handelsguldmonter. På dem ser man en kvindelig figur sidde på en antik galej (fig. 12).

Foruden de her beskrevne mønter, som hænger sammen med den danske kolonihistorie, må der nævnes andre prægninger.

Fig. 13. Erindringsdukat 1699 slået i anledning af anlægget af Nyholm flådestation. *Coin from 1699, minted on occasion of the establishment of the naval dockyard at Nyholm, Copenhagen.*

I 1699 blev der præget en erindringsmønt i form af enkelte og dobbelte dukater (fig. 13). Da disse dukater blev udsendt netop på det tidspunkt, da Christian V døde, har man undertiden anset dem for at være præget til minde om ham. Den egentlige grund til deres fremkomst er imidlertid anlægget af orlogsværftet på Nyholm, som Christian V med rette var meget stolt over. Billedet viser under den latinske overskrift HAFNIA DANIAE (Danmarks København) København set fra Nyholm over havneløbet. Prikkerne i forgrunden forestiller formodentlig duc d'Alberne i Flådens leje. På aversen er afbildet en mindestøtte i vandet

med indskriften NEC VI NEC METU (hverken for magtens skyld eller af frygt), som henviser til dette stykke befæstningsarbejde.

Til denne række her beskrevne danske mønter slutter sig en møntserie, som ganske vist ikke er præget i Danmark, men har forbindelse med dansk historie.

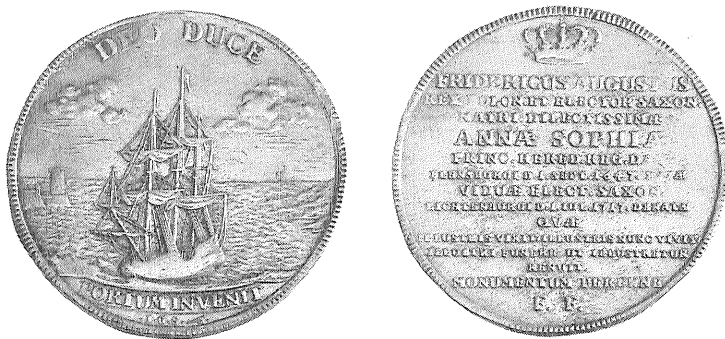

Fig. 14. Saksisk erindringsthaler („Sterbethaler“) 1717, slået i anledning af kurfyrstinde Anna Sophie af Sachsens død. Hun var født prinsesse af Danmark.

Saxonian commemoration coin, 1717, minted on occasion of the death of Princess Anna Sophia, married to the Elector Friedrich August of Saxony. She was born a princess of Denmark.

Kurfyrsten af Sachsen, Friedrich August, der regerede 1694–1733, var gift med den danske prinsesse Anna Sophia. Da hun døde i 1717, udsendte kurfyrsten erindringsmønter (dukater, thaler og dele af thaler) i denne anledning (fig. 14). Billedet af et skib, som løber ind i en havn (PORTUM INVENIT), blev i datiden ofte og gerne brugt som allegori over livets afslutning.

I 1680 havde fyrst Carl Wilhelm af Anhalt-Zerbst udsendt en erindringsmønt, en Reichsthaler, ved sin mor Sophia Augusta af Holsten-Gottorps død. Selv om hun ikke direkte var dansk prinsesse, stammede hun dog fra en sidelinje til kongehuset. Allegorien over døden udtrykkes her ved et skib, der sejler væk mod horisonten under devisen ALLES NACH GOTTES WILLEN (fig. 15).

Til slut skal nævnes nogle prægede tegn, som er blevet brugt som betalingsmidler, selv om de ikke er penge i egentlig betydning.

Fra St. Thomas' danske tid kendes et ottekantet metalmærke fra 1890,

Fig. 15. Reichsthaler 1680 fra Anhalt-Zerbst, slået i anledning af fyrstinde Sophia Augusta af Holsten-Gottorps død.

Reichsthaler from Anhalt-Zerbst, 1680, minted in commemoration of the death of Princess Sophia Augusta of Holstein-Gottorp.

betegnet RUSSELL BROS og med angivelsen 2 C MEX TOKEN, hvilket viser, at der er tale om meksikanske cents (fig. 16). Billedet af dampskibet (ældre type med rig) har givet anledning til den formodning, at det har været en færgemønt. Det er imidlertid ikke sådan. På mange øer i det karibiske område hvor meksikansk mønt i vid udstrækning optrådte som internationalt betalingsmiddel, udsendte handelsfirmaer deres egne firmamønter til brug ved indkøb i deres butikker. Også en række handlende på St. Thomas udgav egne firmamønter, deriblandt Russell Brothers fra hvem der kendes flere mønter i forskellige værdier og udformninger. Det er dog kun det her omtalte mærke, der har et

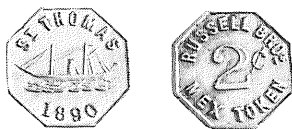

Fig. 16. 2 cent MEX TOKEN 1890 fra firmaet Russell Brothers på St. Thomas. Firmamønt.

2-cent Mex(ican) Token, issued in 1890 by the firm Russell Brothers, St. Thomas. Many merchant firms in the Caribbean area, where the Mexican dollar was used as international currency, had private tokens for use in their own shops.

billede af et fartøj (jfr. Lincoln W. Higgie: *The Colonial Coinage of the U.S. Virgin Islands, Racine (Wisc.) 1962*).

En slags værdimærker, som øjensynlig kun træffes i Danmark, er de såkaldte buspoletter.

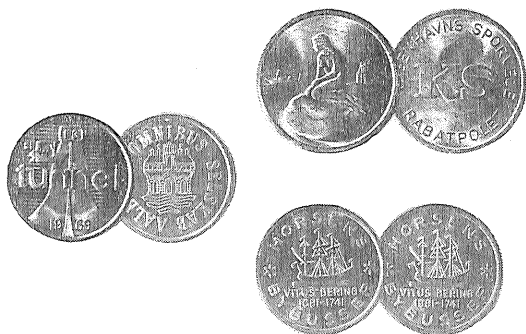

Fig. 17. Sporvogns- og buspoletter fra København (foroven), Ålborg (t.v.) og Horsens (forneden).

Tram and bus tokens from Copenhagen (top right) with the little mermaid, Ålborg (left) with the Limfjord Tunnel, and Horsens (bottom right) with the explorer Vitus Bering's ship.

Numisnautiske poletter af den art kender jeg fra København, Ålborg og Horsens (fig. 17). KØBENHAVNS SPORVEJE — RABAT-POLET viser den berømte figur af den lille havfrue ved Langelinie med et moderne skib og mastekranen på Nyholm i baggrunden. Københavns kommune har lejlighedsvis uddelt denne polet i guld som udmærkelsestegn; den sikrede indehaveren fri transport i sporvogne og busser. I vore dage giver denne gyldne polet imidlertid ikke længere gratis befordring for livstid. — AALBORG OMNIBUS SELSKAB har udgivet to forskellige poletter. Den ene viser Nørresundbys byvåben med en robåd under måne og stjerne, mens den anden snarest må opfattes som en erindringspolet fra 1969, da Limfjordstunnelen blev åbnet (Europavej 3). Den viser foruden en grafisk fremstilling af tunnelen et fragtskib, der sejler hen over den. — HORSENS BYBUSSER mindes på sin polet byens store søfartssøn: under fremstillingen af et 1700-tals sejskib læses indskriften VITUS BERING 1681-1741.

Typisk for Danmark er en anden slags værdimærke, nemlig spillemærker, udgivet af forskellige firmaer i værdierne 25 øre og 1 kr. og beregnet til spilleautomater („énarmede tyveknægte“). I hvert fald ét af

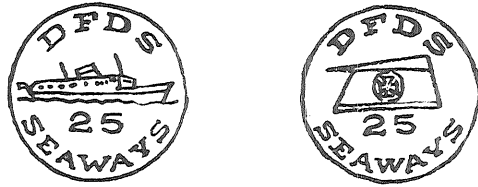

Fig. 18. Spillemærke og betalingsmiddel ombord på DFDS SEAWAYS' passagerskibe på Middelhavet i italiensk valuta (25-lire).

Token in Italian currency (25-lire), used on board the DFDS SEAWAYS' passenger ships in the Mediterranean service as counter for gambling machines and as ordinary payment.

disse har maritime motiver: skib og skorstensmærke. Om dette kan fortælles: med tilladelse fra det danske justitsministerium er der blevet opstillet spilleautomater ombord på DFDS's passagerskibe i Middelhavs-fart „Dana Corona“ og „Dana Sirena“, hvad der ikke er tilladt for passagerskibe i danske farvande. Valutafoden ombord er italiensk, men da Italien, som alle turister véd, har en enorm mangel på skillemønt, har rederiet DFDS SEAWAYS ladet præge mærker med talangivelserne 25 og 100 og i format som danske mønter. Disse mærker optræder af praktiske grunde også som erstatning for almindelig småmønt (25- og 100-lire stykker) ombord (fig. 18).

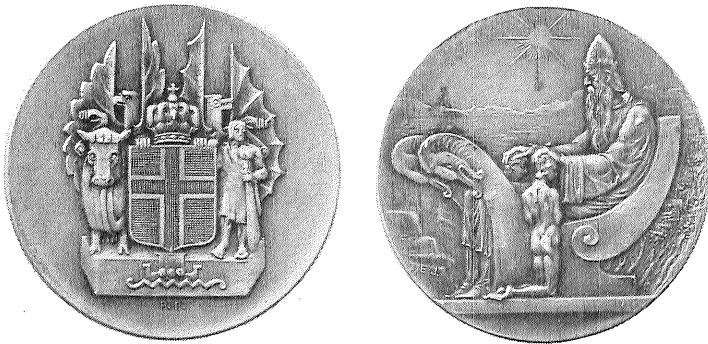

Fig. 19. Islandsk 10 kronur fra jubilæumsåret 1930: 1000-året for Altinget i Island.

Icelandic 10-kronur piece from a set of coins, 1930, commemorating the 1000th anniversary of the Althing.

Vort overblik over danske mønter skal ikke afsluttes, før vi har kastet et kort blik på Island, som indtil 1944 var i personalunion med Danmark.

Fra denne tid stammer en serie erindringsmønter i anledning af Altingets 1000 års jubilæum 1930. 10-kronen i denne serie er prydet med et lille vikingskib på soklen under landets våben (fig. 19).

I nyeste tid (1974) udkom en serie i anledning af 1100-året for nordboernes bosættelse i Island. Guldmønten i værdien 10.000 kr. forestiller landnamsmanden Ingolf Arnarson, som i år 874 fra sit skib kaster høj-sædestøtterne i havet i den hensigt at bosætte sig der, hvor de driver i land (fig. 20).

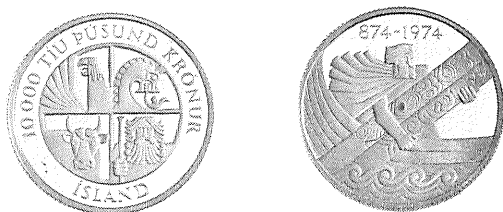

Fig. 20. Islandsk 10.000 kronur, guldmønt fra jubilæumsåret 1974: 1100-året for Islands bebyggelse.

Icelandic 10.000-kronur gold coin, minted in 1974 on occasion of the 1100th anniversary of the colonisation of Iceland.

Dermed afslutter vi det numismatiske blik på danske mønter. Vi har set, at fremstillingerne af et skib på mønter næsten altid har en bestemt baggrund, hvad der forøvrigt gælder for de fleste landes mønter.

I historisk sammenhæng må tilføjes, at man ikke helt kan afvise, at danske skibsdukater kan have været forbilledet, da kurfyrst Friedrich Wilhelm I af Brandenburg i 1682 udgav sine første dukater, slået af guld fra Guinea. Brandenburg var som bekendt på den tid engageret i Vestafrika. Det brandenburgske fort Gross-Friedrichsburg lå ikke langt fra Christiansborg, og i 1685 afsluttede Brandenburg en traktat med Danmark, ifølge hvilken der blev givet tilladelse til at anlægge en brandenburgsk koloni på St. Thomas under dansk overhøjhed. Dukater af Guinea-guld blev slået i Brandenburg fra 1682 til 1696.

KATALOG

over mønter, der har relation til dansk historie (efter forfatterens nævnte bog „Naves in nummis“). En stjerne (*) henviser til afbildningerne i artiklen.

Hedeby

- * 1 Forskellige denarer 800-900-årene
(vikingeskibe)
- * 2 Forskellige denarer 800-900-årene
(frisiske skibe)

Danmark

Frederik III (1648-70)

- 1 4-dukat 1657, 58, 64
- 2 3-dukat 1666, 67
(sejlskib)
- * 3 2-dukat 1657-63
(sejlskib, kongetitel)
- * 4 2-dukat 1664-66
(sejlskib, devise)
- * 5 2-dukat 1667
(forandret skibsfremstilling)

Christian V (1670-99)

- * 6 dukat 1699
- 7 2-dukat 1699
(Christiansborg red)
- * 8 dukat (1699)
- 9 2-dukat (1699)
(Københavns havn set fra Nyholm)

Frederik IV (1699-1730)

- 10 dukat 1701
(Christiansborg red)
- * 11 5-dukat 1704
(skib; „Christiansborg“)
- * 12 2-dukat 1708
(skib; Soc.Ind.Occ.)

Frederik V (1746-66)

- * 13 dukat 1746
- 14 2-dukat 1746
(antik pragtgalej)

- * 15 dukat 1746
- 16 2-dukat 1746
(Christiansborg red)
- * 17 dukat 1753, 54, 56
- 18 2-dukat 1753
(sejlskib)

Dansk Vestindien

Christian VI (1730-46)

- * 1 XII-skillling 1740
(skib i søen)

Frederik V (1746-66)

- * 2 XII-skillling 1748
(skib — portræt)
- 3 XII-skillling 1748
(skib — monogram)
- 4 XII-skillling 1757-65
- * 5 XXIIII-skillling 1763-65
(skib — Americansk M)

Christian VII (1766-1808)

- 6 VI-skillling 1767
- 7 XII-skillling 1767
- * 8 XXIIII-skillling 1766-67
(skib i søen)

Frederik VII (1848-63)

- 9 5-cents 1859
- * 10 20-cents 1859, 62
(bark)

Christian IX (1863-1906)

- 11 5-cents 1878, 79
- 12 20-cents 1878, 79
(bark)
- 13 4-daler/20 francs 1904, 05
- * 14 10-daler/50 francs 1904
(figur på antikt skib)

Ålborg

- * 1 buspolet 1969
(Limfjordstunnelen, fragtskib)

2 buspolet
(Nørresundbys våben)

Horsens

* 1 buspolet
(Vitus Berings skib)

København

* 1 sporvejspolet (4 varianter)
(lille havfrue)

St. Thomas

* 1 2 cents Mex-Token
(dampskib med rig)

DFDS Seaways

Spillemærker/skillemønt ombord på Middelhavsskibe

* 1 25 (-lire) (1971)
2 100 (-lire) (1971)
(motorskib — DFDS' skorstensmærke)

Island

* 1 10-kronur 1930
(lille vikingskib)
* 2 10.000-kronur 1974
(viking ombord på skib)

Sachsen

Friedrich August I (1694–1733)

1 dukat 1717
* 2 thaler 1717
3 2/3-thaler 1717
4 1/3-thaler 1717
5 1/6-thaler 1717
6 groschen 1717
(skib ud for havn)

Anhalt-Zerbst

Carl Wilhelm (1667–1718)

* 1 reichsthaler 1680
(skib sejler uden om klippe)

En tak rettes til museumsinspektør Jørgen Steen Jensen, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, for venlig bistand med billedstof.

Forfatteren vil gerne i kontakt med interesserede læsere. Adresse: Schulstrasse 1, D-2304 Laboe, Tyskland.

Oversat af Henning Henningsen.

A NUMISNAUTICAL VIEW OF DANISH MARITIME HISTORY

Summary

Numisnautics may be defined as that particular branch of maritime history which is concerned with the collection, description, interpretation and arrangement of coins and medals with maritime motifs. From ancient times up to the present day a considerable number of such coins and medals have been issued and are to be seen in many maritime museums. The museums in Greenwich and Haifa, for example, have special displays of coins and many collectors all over the world specialize in the interesting field of numisnautics.

In my book on the subject (Wolf Mueller-Reichau: *Naves in nummis, Handbuch der Numisnautik, Privatdruck, Laboe 1974*) I had to devote a whole chapter to Denmark which has minted over forty different coins and medals with maritime motifs (see catalogue). Oddly enough, Norway—a seafaring nation if ever there was one—did not issue a coin depicting a ship until 1975, when the five kroner piece was minted to commemorate the 150th anniversary of the first Norwegian emigrants to America.

Only coins are dealt with in this article. There are countless examples of Danish medals—just how many it is impossible to say—whereas coins can be very exactly accounted for.

The earliest examples of Danish coins depicting ships are from the ancient trading centre of Hedeby on the Schlei. Two different types of denarius from the 9–10th century depict the Viking longship familiar to us from archaeological finds, as well as the cog used by the Frisians in their trade with Baltic ports.

Not until 600 years later were maritime motifs again used on Danish coins, that is when Denmark was a colonial power. From the reign of Frederik III, in 1657, we have coins with ships on them, most of them double ducats. It was at this time that trade with the West Indies commenced and the fort of Christiansborg was built on the Gold Coast to facilitate the shipment of slaves to the West Indies. Christiansborg, with a slave ship in the roads, was depicted on ducats and double ducats under the reign of Christian V and Frederik IV. A double ducat from 1708 bearing the inscription SOC.IND.OCC. (*Societas Indiae Occidentalis*) refers to the West India Company.

Silver coins for the West Indies were also minted during the reigns of Christian VI, Frederik V and Christian VII. All these, to the value of VI, XII and XXIII shillings, depict an armed merchantman.

Another type of vessel occurs on the West Indian 5 and 20 cent pieces minted during the reigns of Frederik VII and Christian IX, namely a barque of the time. The gold trade coins, too, to the value of 20 francs/4 dollars and 50 francs/10 dollars, issued under Christian IX, bore a maritime motif—an allegorical figure seated upon an antique galley.

Incidentally a state galley of antiquity appears earlier on a coin of Frederik V, a 1746 ducat with the inscription EX AURO SINICO (of Chinese gold).

Only one Danish coin with a maritime motif has no connection with our colonial history. This is a double gold ducat of 1699 showing a view of Copenhagen (Hafnia Daniae = Denmark's Copenhagen), minted to commemorate the establishment of the naval dockyard at Nyholm.

No Danish coins depicting ships have been issued in modern times though mention should be made of pieces which have been used as a form of payment even though they cannot be called money in the real sense of the term.

An octagonal piece to the value of 2 c MEX TOKEN was issued in 1890 in St. Thomas in the West Indies by Russell Bros. This was a private coin, minted for use in the firm's own stores. The Mexican dollar served as international currency in the Caribbean area.

Among the tokens commonly used on buses and trams in Scandinavia several from Denmark have maritime motifs; one from Copenhagen shows the Little Mermaid; from Aalborg, we have one with the arms of Nørresundby and another showing the Limfjord Tunnel on Motorway E 3, opened in 1969; and finally, from Horsens, Vitus Bering's ship.

As Iceland was in personal union with Denmark until 1944 it is not out of place to mention two Icelandic coins which have Viking motifs. On a set of coins issued to commemorate the 1000th anniversary of the Althing in 1930 the ten kronur piece depicts a small Viking ship. A gold coin to the value of 10,000 kronur issued in 1974, 1100 years after the colonisation of Iceland, shows Ingolf Arnarson throwing overboard the pillars of his high seat and promising to settle wherever it was washed ashore, as we are told in the sagas.

Finally, two sets of coins which although not issued in Denmark relate to Danish history: in commemoration of the death of princesses of Denmark.

The Elector Friedrich August of Saxony (1694–1733) married Anna Sophia of Denmark. On her death he had made a set of coins (ducats, dollars and fractions of a dollar), on which a vessel entering a harbour (portum invenit) symbolises her death.

A similar coin was issued in Anhalt-Zerbst, in 1680, by Prince Carl Wilhelm, on the death of his mother, Sophia Augusta of Holstein-Gottorp. A ship sails towards the horizon under the inscription ALLES NACH GOTTES WILLEN (God's will be done).

The author of this article is the editor of a periodical on numismatics, "Flaschenpost", and would like to hear from anyone interested in the subject. Please write to Schulstrasse 1, D-2304 Laboe, Germany.